

PAUL HAGU LAULUISANA

MIKK SARV

Avatud Ruumi Instituut
tuulepuu@gmail.com

Millegipärast ei ole Setomaal kasutusel mõiste *lauluisa*, kuigi *lauluemasid* teatakse palju. Põhjuseks võib olla ehk see, et lauluemadki on pigem laulude üleskirjutajate nimetus heade lauluteadajate kohta. Mehed hoidsid end folkloristidest eemale, nii arvati veel 1970ndate aastate algul, et meestelaul on Setomaal kogunisti kadunud. Siiski kuulus meestelaul omal ajal sama orgaaniliselt seto maailmapilti nagu naistelaulgi ja küllap oli samamoodi kogu Eestis.

Õnneks tekib vahel tugev side naiste- ja meestelaulu vahel. Üheks selliseks sidemehoidjaks on folklorist ja laulumees, mitmekordne Setomaa ülemsootska Paul Hagu. Lauluemast vanaema juures üleskasvanuna on seto laul Pauli jaoks midagi sama loomulikku ja iseenesestmõistetavat nagu ehk teiste inimeste jaoks söömine ja hingamine.

Mul õnnestus Pauli lauluvelleks saada 1972. aasta 19. augustil. Folkloristi ja õppejõu Udo Kolgi juhatusel sõitsime koos noorema venna Henoga Lepä külla Pauli otsima, kes oli äsja sõjaväest vabanenud. Olime juba pool aastat seto laule laulnud ja oodanud pikisilmi Pauli tagasitulekut sõjaväest, kuigi ta ise ei teadnud sest miskit. Lepä külas, Pauli kodus, võttis tema vend Lembit meid vastu nagu vanu tuttavaid – pakkus süüa-juua ja palus oodata, kuni Paul Ostruva külast koju jõuab. Sõime-jõime ja ootasime, kuni Paul tuligi. Alguses ta veidi võõristas meid – mingid võhivõõrad inimesed arvavad, et võiks üheskoos seto laule laulma hakata! Siis aga selgus, et tuleb minna Obinitsa külla paasapäha kirmaskile. Selleks tuli jala astuda koos meiega samaealiste Pauli õdede-vendadega oma viis kilomeetrit. Et tee kiiremini edeneks, võtsime laulu üles. Õnneks oli meie pooleaastasest seto laulude laulmisest nii palju abi, et laul kõlas päris kenasti ja võimsalt. See kujuneski otsustavaks Pauli liitumisel meie Hellero nimelise lauluseltskonnaga, nagu ta ise tabavalt kirjutab mälestuslugude raamatus „Hellero – Tartu Vaimu särin“ (Sarv 2014). Kõige tähtsam oli selle juures külarahva imestus – millise küla mehed küll nii vägeva lauluga kirmase poole teel olid!

Hellero tõeliselt vedavateks jõududeks kujunesidki kaks lauluemadest vanaemade juures üleskasvanud meest – seto Paul Hagu ja ersa Viktor Danilov. Viktor teadis peast enam kui tuhandet ersa ja mokša laulu, lisaks

veel hulganisti vene rahvalaule, kusjuures iga laulu pikkus võis olla 20 minutit või veelgi enam. Sugugi ei jäänud talle alla ka Paul. Laulude teadmisesest olulisem oli siiski pühendumus ja õhin, millega nad laulsid, eriti oma rahva laule. Viktor ütles kord, et õige on vaid selline laulmine, mille juures selg pingutusest higist märjaks läheb. Kui vahel jäime pikemalt eesti või teisi läänemeresoome regilaule laulma, muutus Viktor peagi kärsituks ja teatas lõpuks, et ta peab ära sauna minema. Paulgi oli varmas temaga liituma. Siis aitas vaid erva või seto laulude ja laulumängudega naha kuumaks kütmine!

Otsatult põnevad olid need laulud, mida Paul meie laulmistele kaasa tõi. Nende hulgas oli pikki jutustavaid laule, lauluvormi valatud muinasjutte nagu „Kuningatütre meelitamine“, aga ka vahvaid lorilaule ja niisama külapidi käimise laule nagu „Truba Darja“, „Vel’okösõ, noorökösõ“ ja teised laulud.

Eriti hinnatav on Pauli oskus nüüd ja praegu laule luua vastavalt hetkele ja olukorrale. See on ürgne anne, mida kahjuks tänapäeval liiga vähe rakendatakse. Küllap suudaksid paljud veidi enam pingutades samamoodi lauldes pöörduda erinevate inimeste ja kogukondade poole. Õnneks on selleks loodud soodne pind Seto Kuningriigi päevadega. Seegi traditsioon on alguse saanud Pauli ja Hellero kaudu Norra metsasoomlastelt, kelle juures Hellero korduvalt laulmas käis. Nemadki kehtestavad üheks päevaks omakultuurse kuningriigi. Paul tõi mõtte Setomaale ja sellest on saanud üks Setomaa kultuuri- ja loomeelu kesksemaid sündmusi läbi aastate, kus on oluline koht ka kohapeal laulloomisel.

Päris kindlasti on Paul Hagu lauluisa, nii nagu tema vanaema oli lauluisa. Muidugi pole ta oma tagasihoidlikkuses selle nimetusega nõus, kuid kui mõelda seto ürgvõimsa meestelaulukultuuri jätkumise peale, siis oleks meil hädasti vaja lisaks lauluemadele päris hulganisti ka lauluisasid. Ehk on selle nimel ka Paul valmis selle nime omaks võtma.